

209 Sopar hora europea

Raons per a indignar-se

21 de Novembre de 2013

RAONS PER A INDIGNAR-SE

JORDI CUSSÓ I PORREDÓN

PONENTS

IVAN PERA I YXART

Director de la Fundació Carta de la Pau

NATÀLIA PLA I VIDAL

Doctora en Filosofia.

Membre de la Universitas Albertiana

EULÀLIA REGUANT I CURA

Coordinadora de FIARE Banca Ètica Barcelona

APORTACIONS EN EL COL·LOQUI

RAONS PER A INDIGNAR-SE

Jordi Cussó i Porredón

El diccionari defineix la paraula indignat com a: «*adj. Que està molt enfadat o disgustat per quelcom que considera injust, ofensiu i perjudicial*».

No hi ha dubte que la paraula indignat/ada ha estat notícia en els diaris, revistes i mitjans de comunicació de tot el món. Arran del petit llibre *Indigneu-vos*, que va escriure l'alemany nacionalitzat francès Stéphane Hessel, va escampar-se arreu d'una manera vertiginosa un moviment de protesta que aplegava persones de generacions diferents i classes socials diverses. Totes elles tenien com a característica comuna la indignació davant dels esdeveniments socials provocats en gran part per la crisi econòmica.

Recollim algunes notícies:

«Els indignats insisteixen que avui hi ha més raons que fa dos anys per a sortir al carrer. I ho fan durant més dies i sota el lema “De la indignació a la rebel·lió: ‘escrache’ al sistema”. Volen un Madrid sense batudes ni identificacions, sense desnonaments, sense Eurovegas, sense repressió ni multes, sense violència patriarcal, sense dictadura dels mercats, sense càmeres de vigilància, sense corrupció, sense precarietat vital, sense opressió episcopal. És la crida que fan els convocants per donar a la festivitat madrilenya el seu característic toc indignat». (*La Vanguardia*, 15/05/2013)

«Indignats de més de 80 països dels cinc continents estan cridats a sortir aquest dissabte als carrers de més de 650 ciutats de tot el món, entre elles Barcelona, Tarragona, Girona i Lleida, que han decidit sumar-se a la convocatòria que el Moviment 15-M va realitzar el passat 30 de maig per reclamar a nivell internacional “un canvi global” davant la situació econòmica, política i social actual». (*La Vanguardia*, 15/10/2011)

«El Papa: “És una vergonya”. La tragèdia de Lampedusa indigna el Pontífex, que va visitar l'illa el passat mes de juliol». (*El País*, 5/10/2013)

«Príncep indignat per no estar entre els deu més rics del món. Alwaleed Bin Talal (Aràbia Saudita) va criticar els criteris sota els quals la revista

Forbes situa els més rics del món. Al príncep no li va agradar que la revista nord-americana el situés en el lloc 26 de la llista». (*La Semana*, 11/03/2013)

La indignació és un fenomen que s'ha generalitzat arreu del món. Podríem dir que al final semblaria que tothom té prou motius per a estar indignat i que vivim un moment social on tothom viu disgustat: els polítics amb els ciutadans i els ciutadans amb els polítics, els independentistes amb els unionistes, els empresaris amb els treballadors, etc. Tothom té raons, però no sabem si totes les raons tenen la mateixa base i fonament. Tampoc no entreveiem que estiguem disposats a posar en comú aquestes raons, és a dir, a enraonar.

Però aquesta indignació ha agafat força quan ha afectat els interessos de la gent benestant. Durant molt de temps hem fet vàlida aquella sentència de Martin Luther King (1929-1968): «Els de la nostra generació ens haurem de penedir no tan sols de les paraules i les accions infames de la mala gent, sinó també del terrible silenci de la bona gent». Deia el sociòleg Salvador Cardús en un article de *La Vanguardia*: «Hipersensibilitzats per la crisi econòmica i política actuals, descobrim escandalitzats –no sense un cert fariseisme– que abunden els comportaments malèvols, a l'engròs i a la menuda. Una maldat, però, per a la qual busquem responsables estructurals, no fos cas que ens esquitxés a nosaltres mateixos».

Massa temps hem estat quiets i satisfets del nostre benestar, incapaços d'indignar-nos pel que passava en altres països o societats que patien en grau superlatiu les injustícies econòmiques i socials. Enrique Dussel, en el Congrés *Edificar la pau al segle XXI*, deia: «són les víctimes de la política, de l'economia, del poder, totes aquelles que no tenen veu, que resten al marge. Però hem de començar a fer política, economia, des de les víctimes, des dels ignorats de la terra, des d'aquells que ni tan sols eren dignes que ens indignéssim per ells». La democràcia demana indignació, però també compassió, és a dir, solidaritat amb els altres.

Pot haver-hi indignació sense compassió? Com empoderar la societat civil perquè faci propostes d'actuació?

Una cosa és cridar, una altra parlar. Com passar del crit a la paraula? Com escoltar i donar veu als qui no en tenen?

La indignació, pot ser un disgust, perquè prèviament hem escoltat les propostes dels altres? Quan podem èticament indignar-nos?

IVAN PERA I IXART

Director de la Fundació Carta de la Pau

Molt bona nit a tothom. Moltes gràcies per la invitació de l'Àmbit a ser un dels ponents del sopar d'avui. Em fa il·lusió ser aquí amb tots vosaltres, però també he de dir que m'ho vaig pensar dues vegades abans de dir que sí, perquè aquestes coses em costen. No sóc pas un expert en la matèria i el que us puc explicar només són reflexions personals sorgides de les experiències viscudes en el meu compromís amb el tema públic, amb la política. Experiències, sobretot des de la vessant política, des del govern de la ciutat i ara també des de la vessant de la societat civil, des de la Fundació Carta de la Pau on estic fent allò que més m'agrada, que és solucionar problemes socials. En tot cas, aquí van algunes reflexions que de manera ben humil i amb un punt de vergonya avui us exposo amb la senzilla voluntat de compartir-les amb tots vosaltres.

També m'ho vaig pensar dues vegades perquè em faltava seguretat personal per fer-ho, doncs últimament no trobo les paraules. No les trobo. Les de sempre ja no me les crec. Tinc la sensació que són paraules que donen voltes i més voltes a realitats superades; paraules que parlen de dogmes obsolets, de respostes del segle XIX per a problemes del segle XXI o que estan segrestades per un lèxic tècnic comprensible només per a iniciats; paraules que es vesteixen d'una llengua i d'un llenguatge que ja no comunica o el que és pitjor, que ja no tenen res a comunicar, res de nou, i acaben sent buides de contingut. Barroques i retòriques. Tot plegat, molt propi de la postmodernitat i aquesta ja s'ha acabat.

Així que podríem dir que tinc una crisi de paraules. Ves per on, en plena crisi dels quaranta i enmig d'una crisi econòmica galopant, em trobo amb una crisi de paraules. Si per crisi no serà, no! Però m'agrada viure aquesta crisi. No em produeix pas cap angoixa existencial. Ans al contrari, és una oportunitat; m'anima a començar de nou, a buidar la motxilla, a auscultar què està passant, a cercar noves formes de comunicar-se, a buscar la manera de tornar a omplir de contingut les paraules i a deslliurar-les del barroquisme per retrobar les originals, clares i fermes. Paraules fermes per a temps durs.

Són temps durs; temps de crisi, temps de liquidació, temps de final d'etapa. El que estem vivint no és un temporal que cal que passi com més aviat millor per

seguir fent allò que ja fèiem. El temporal mateix ens ha ensenyat que moltes de les coses que fèiem cal deixar-les de fer o que estaven malament. El canvi és prou significatiu com per ser ja conscients que s'acaba una etapa que va començar un dia com ahir fa 38 anys. S'ha acabat el temps de la transició. Tenim noves realitats (socials, econòmiques i polítiques), noves demandes (socials, econòmiques i polítiques) i noves regles de joc. Així que, veient el panorama que tenim al davant, quant de temps més romandrem en aquest estat de liquidació dels darrers anys, en aquest estat de consternació i d'astorament?

És temps per construir de nou. La situació és prou complicada com perquè res estigui prou clar, i ens trobem que no sabem ni què construir ni cap a on fer-ho. On és la sortida? No hem d'esperar asseguts que vingui algú i ens ho doni tot arreglat. No esperem que ens diguin quina és la sortida. En aquests moments hi ha molt en joc, moltes coses que s'estan jugant des de fa temps; molts interessos. No hem de ser espectadors pacients sinó protagonistes actius. No podem estar callats ni quiets. En aquest joc nosaltres també hem de defensar els nostres interessos, les nostres demandes i necessitats. Hem d'incidir-hi per fer que la sortida que s'està configurant sigui també la nostra.

El moment ens exigeix, a cadascú de nosaltres, en el dia a dia, a donar el millor de nosaltres mateixos per sobreviure i a la vegada per anar dibuixant un futur millor per a nosaltres i pels nostres fills. Els nostres somnis. Però no ho aconseguirem sols. Cal fer-nos visibles i fer-nos públics: les respostes que necessitem per a la nostra vida privada només les aconseguirem des de la força de la suma de molta més gent com nosaltres, des de la força de la comunitat. El que estem vivint és un pols i la nostra musculatura és la gent com nosaltres. Sols som insignificants.

Hi ha moltes coses que s'han fet molt malament i no les volem repetir. Tenim molts motius per indignar-nos i per denunciar realitats i situacions que no volem que es tornin a repetir, bé perquè ens cau la cara de vergonya o bé perquè sempre ens toca rebre als mateixos o perquè volem que les coses siguin d'una altra manera. Ha estat molt positiu que aquesta indignació hagi sortit de casa, de la nostra intimitat, que s'hagi expressat al carrer, que hagi agafat força i que s'hagi convertit en un fet social i polític. Hem passat de la indignació privada, lògica en moments de seguretats, a la indignació pública, necessària en moments d'incerteses. Un primer pas per al canvi.

Permeteu-me dir i, sobretot, destacar que a diferència d'altres èpoques, aquest cop la cultura democràtica que duem a la motxilla i que aquest país s'ha guanyat merescudament, i la ferma voluntat democràtica que expressen els moviments socials, possibiliten que aquesta indignació social sigui pacífica. Evidentment que hi ha hagut situacions concretes de tensió, però la

democràcia ens ofereix prou mecanismes per incidir en els poders públics i en l'opinió pública per impactar-hi amb força i col·locar la nostra indignació i els seus motius en la primera fila de l'agenda política; la nacional, l'estatal i la internacional. Incidir en l'agenda dels qui prenen decisions que ens afecten a tots. Ja no cal cremar convents, ni decretar estats de setge, ni que ens bombardegin des de Montjuïc per forçar els canvis.

Però no ens podem quedar amb la indignació. El malestar i la indignació socials ens serveixen per denunciar i per assenyalar que les coses no van bé; per forçar a situar en l'agenda política les nostres queixes i el nostre malestar. Però cal involucrar-se en les respostes als problemes que denunciem i no s'hi val delegar. No esperem que ens ho resolguin tot. Actuem. Generem les respostes als problemes o creem noves oportunitats. El crit, la indignació, serveixen per cridar l'atenció –valgui la redundància–, per despertar consciències i per agafar força. El crit és l'èpica, però després cal donar respostes, i això ja són figures d'un altre paner; les respostes demanen compromís, idees, paraules, noves paraules. Com us deia, les velles paraules ja no em valen.

Primer ens indignem i denunciem. I després ens toca proposar. Ja hem deixat clar que hi ha coses de les que ja estem molt farts i temes que ens preocupen i per als quals necessitem solucions. Ens hem d'atrevir a buscar les respostes. Hem de fer l'exercici d'adonar-nos que tot això també va amb nosaltres. No ho hem de delegar ni als que manen, ni als que surten més per televisió, ni als que tècnicament en saben més. Fem un pas més: radicalitat democràtica. Atrevim-nos a proposar, com a mínim, estarem fent un exercici de coresponsabilitat. Fem propostes, sols o en companyia, donem-les a conèixer i ja veurem què en surt de tot plegat o fins a on arriben; però fem-les. A més, avui dia tenim mecanismes potentíssims per fer arribar les nostres idees a l'altre punta de món mitjançant les xarxes socials i Internet. És important que les noves propostes, les noves paraules, es formalitzin en una llengua i en un llenguatge adequats per als temps que corren.

Estem vivint un moment excepcional d'efervescència de creativitat social, d'enginyeria social. Des de propostes per al barri fins a propostes a escala internacional. Un gran moment per a l'optimisme.

Després de la indignació, de la denúncia, de la proposta, s'ha de construir. Construir és convertir les propostes en realitats. És construir alternatives, construir nous camins. Això no és una feina fàcil i demana un pas més. Demana implicar-se i, sobretot, comprometre's. Aquests són rols exigents i poc agraïts a curt termini. Estem parlant d'hores de dedicació i de deixar-hi, en certa manera, la pell. Per entendre'ns d'una manera ben fàcil: en un plat d'ous

ferrats amb cansalada, la gallina hi està implicada i el porc hi està seriosament compromès. Per tant, construir és un pas que exigeix molt més.

En aquest moment hem de construir el món privat, el de les nostres famílies, el món de casa i el món públic que volem per als propers vint anys. Els problemes i reptes que vull afrontar amb els meus, amb la meva família, i els problemes i reptes que volem acarar com a país. Aquells que marcaran l'agenda política i social; els nostres somnis i la nostra lluita. Cap a on vull anar? Com volem ser? Quins valors? Quines limitacions? Quins objectius? Quines regles de joc? Necessitem un compromís ferm per construir tot això.

La societat civil ha de tenir un paper destacat en aquesta construcció. Ha de ser-ne protagonista, proactiva i amb una clara voluntat de lideratge. Cal que sigui dinàmica, innovadora i molt democràtica. I en aquest moment podem dir que mentre una part de la societat civil encara està en l'antic paradigma, ja n'hi ha molta que assumeix aquest rol i vol ser motor de canvi i modernització. Junt amb la innovació social de les propostes hi ha tot un moviment de projectes i alternatives que volen fer forat i incidir.

Però enmig de tot això hi ha una cosa que em preocupa força. Així com fa 38 anys hi havia una generació que era conscient del seu rol històric, del seu moment; on és ara la generació que ha de liderar tot això? On és la meua generació, els que ara tenen uns trenta-vuit anys, els fills dels *hippies*, que som els qui ens toca bregar amb aquesta crisi i posar les bases, els fonaments, per als propers anys? (Fonaments a través dels quals hauran de fer camí els nostres fills). On som els qui hem de construir públicament el que volem per al nostre món privat? Malauradament hem estat massa temps a l'ombra dels pares preguntant-nos quan seria el nostre moment. Malament si esperàvem que ens donessin permís, però ara que ha arribat el nostre moment, no en som conscients o no volem assumir el nostre rol. Tenim por? En el fons, som insegurs? A què esperem?

Així doncs, ens hem indignat i hem denunciat, hem fet propostes, ens hem compromès i hem construït, però ens falta un pas més després de tot això; al final d'aquest camí, toca governar, fer política. Política! Paraula maleïda! Doncs sí, toca fer política, política en majúscules. Els partits són un desastre i alguns, en aquests moments, estan manats per les persones més cíniques i immorals que existeixen, i ho dic amb coneixement de causa. Molts polítics no estan a l'alçada de les circumstàncies i la seva fulla de serveis i la motxilla que duen deixa molt a desitjar. El sistema es percep com un desastre (atenció, que també hi ha a qui li interessa que es vegi així...). Però ens hem de governar. I ho hem de fer democràticament. I volem que les propostes i els projectes que hem dit, sorgits d'una indignació i d'un canvi, sorgits de la proposta i de la construcció, siguin les idees i els projectes que marquin les decisions dels

nostres representants. Decisions que marquin el nostre dia a dia, des dels grans principis fins a la gestió més petita i quotidiana arran de carrer, passant per la defensa del que som i dels nostres interessos davant les hostilitats que vénen d'altres interessos més potents.

Si ningú vol governar, si ningú vol saber-ne res, de la política, si ningú la té present, si tothom troba que això de la política i de governar és lleig, que embruta les mans, etc., a qui ho pensem delegar? En mans de qui deixarem la política? En mans de qui deixarem les decisions de tot el que ens afecta en el dia a dia? De polítics professionals que dominen els aparells dels partits? De tecnòcrates? De representants dels grans interessos econòmics? De l'exèrcit? ... Si ens hem indignat i hem denunciat, si hem proposat, si hem construït, ara també hem de governar. No veiem que la política és la nostra gran oportunitat? Necessitem la política. És part del nostre compromís, és part de la nostra lluita pels nostres somnis.

Per tant, sí que tenim raons per indignar-nos, moltes. N'estem carregats, de raons, però no ens hem de quedar aquí. Vivim un moment històric, complex, però ple d'oportunitats. Les deixarem escapar? Si volem millores, si volem canvis, després de la indignació ens cal proposar, construir i també governar. I fer-ho amb les noves paraules.

NATÀLIA PLÀ I VIDAL

Doctora en Filosofia. Membre de la Universitas Albertiana

És un plaer ser aquí amb vosaltres. Els que som habituals de l'Àmbit, sabem que els Sopars Hora Europea es convoquen sempre el tercer dijous de cada mes, llevat de molt escasses excepcions. Destaco això perquè té a veure amb el que serà el fil conductor de la meva aportació aquest vespre. El tercer dijous del mes de novembre, d'uns anys cap aquí, la UNESCO va declarar-lo Dia Mundial de la Filosofia. Quan vaig veure que em demanaven que parlés sobre les raons per indignar-se en el Dia Mundial de la Filosofia, no podia deixar de fer-ne esment.

La directora general de la UNESCO, la Irina Bokova, va dir que «en celebrar el Dia Mundial de la Filosofia, la UNESCO es proposa reafirmar que la filosofia té el poder de canviar el món, atès que està dotada de la capacitat de transformar-nos, donant un pes més gran a les nostres indignacions davant la injustícia, aportant més lucidesa per formular les preguntes que ens incomoden i més convicció per defensar la dignitat humana».

Hi ha una convicció popular i comuna que la filosofia no serveix per a res. Els que treballem en l'àmbit de la reflexió ho tenim bastant assumit. En canvi, el text del díptic és rotund quan parla de la seva capacitat transformadora. Però si us hi fixeu, el que diu el text és que la filosofia té la capacitat de transformar-nos. No diu de transformar la societat, no diu de transformar el món, sinó de transformar-nos, de transformar les persones. Per això, la filosofia, més que una reflexió abstracta, és sempre una reflexió sobre el propi ésser; l'ésser personal, l'ésser social. Una transformació que arribarà al món, que arribarà a la societat si parteix certament d'un canvi personal. Hem de transformar-nos personalment si tenim alguna pretensió de transformar les estructures socials.

Potser per això ens dificulten tant d'un temps ençà l'ensenyament de la filosofia, perquè potser no tenim massa ganes que hi hagi gent amb capacitat de transformar-se i, de retruc, de transformar la societat. I poso això en relació amb la cita del Salvador Cardús que apareix en el text de presentació quan diu que estem hipersensibilitzats i que, al mateix temps, tenim un comportament molt farisaic; és a dir, volem responsables estructurals i que no ens esquitxin.

Trobo molt afortunada una expressió que vaig sentir en una trobada sobre xarxes socials; una de les ponents parlava del «solidari mandrós». És a dir, del solidari que fa un clic al «M'agrada» del Facebook i que amb això ja té la seva consciència social i solidària satisfeta.

Crec que una de les qüestions que ens hem de plantejar és pensar en quins aspectes estem realment disposats a transformar-nos perquè, de retruc, arribin els canvis a la societat. Una cosa de la qual estic cada vegada més convençuda és que hem de fer processos de desaprenentatge; hem d'aprendre moltes coses, però també hem de fer neteja. Hem après moltes coses que ens fan nosa i n'hem après moltes que ens fan mal. I tenim dinàmiques socials que ens fan molt de mal i que són les que expliquen la situació en què estem.

El text de la UNESCO vincula la filosofia amb la injustícia. Això ens permet parlar de la indignació com una actitud i com un sentiment ètic. La indignació no ens interessa com una reacció puntual, com una reacció efervescent o com una reacció potser mancada de concreció, sinó més aviat com una indignació en el sentit ètic. La indignació pren peu d'un sentit de justícia; jo crec que molt primigeni, molt bàsic, gairebé diria que molt instintiu. Diu el diccionari que "la justícia és aquella virtut que ens inclina a donar a cadascú allò que li correspon o li pertoca" i la indignació ètica sorgeix, brolla, quan percebem que hi ha gent que no rep el que li pertoca o el que li correspon. Alguns autors en la línia d'Habermas defensen que el que més fereix la persona és precisament la manca de reconeixement, la manca de ser vista, de ser acceptada i la manca de no ser resposta en les necessitats d'allò que li correspon o li pertoca.

I voldria també parlar de justícia en un sentit de justícia temperada. La imatge de la justícia que tenim –fins i tot la imatge iconogràfica–, és que s'embena els ulls, que no hi veu, com per garantir la seva imparcialitat, cosa que certament hem de poder vetllar. La justícia, però, no pot ser ni freda ni cega, perquè llavors no atén adequadament la realitat. En aquest sentit, crec que són molt importants les aportacions que s'estan fent en els darrers anys per part d'alguns filòsofs.

Adela Cortina parla de la justícia cordial, del cor, i la Martha Nussbaum parla de la justícia poètica. Són dues autores que han gosat fer el pas de no vincular la justícia amb la fredor sinó de vincular-la amb una cosa càlida, amb una cosa que respon al batec, a la temperatura de la vida. Crec que aquesta és una incorporació a la filosofia que ens fa un bon servei i des d'aquí comencem a entendre per què la filosofia té la capacitat de transformar-nos. Una incorporació que allunya per fi l'aspecte de la filosofia amb el qual molts ens sentíem incòmodes; aquella reflexió abstracta i freda per tal de garantir-ne l'objectivitat. L'objectivitat és necessària però té un grau, no pot ser absoluta. Perquè l'objectivitat es manega des de la subjectivitat; no podem treballar si no

som subjectes i, per tant, no podem fer una reflexió que sigui indiferent a la vida, que sigui indiferent a la resta de capacitats de l'ésser humà.

I segueixo amb les paraules de la Irina Bokoba, que diu que el que fa la filosofia és donar un pes més gran a aquestes indignacions. És a dir, dóna consistència, argumentació i solidesa per fer que la passió i l'emoció vinculades a la indignació en tant que sentiment reactiu, prenguin cos i siguin comunicables amb efectivitat, o sigui, que tinguin efecte.

Hi ha gent que defensa que el mecanisme natural de la persona –que surt espontàniament–, i el comportament moral, són dos moviments completament separats; que el mecanisme natural i el mecanisme moral no tenen res a veure i que són coses que vénen per vies diferents. D'altres, en canvi, apunten que no hi ha un abisme sinó que hi ha sentiments humans que ja apunten a quin serà el comportament moral. En el llenguatge de l'Alfred Rubio, diríem que quan som capaços de veure l'evidència, l'evidència mateixa ens diu què hem de fer. Quan hom és capaç de mirar la realitat i de percebre-la adequadament, no calen tantes argumentacions ni tantes justificacions.

Els sentiments reactius són sentiments que només es poden donar des d'un aspecte d'interacció, de relació entre els éssers humans. Si ens mantenim a distància o ens mantenim com a espectadors, no reaccionem davant de l'altre. Per tant, necessitem una perspectiva de participant. Strawson, un filòsof anglès, considera que aquests sentiments es desperten davant de la bona o la mala voluntat de l'altre. Diu que hi ha una expressió natural d'expectativa davant de l'altre. Un nadó espera de l'altre cura, estima... i quan aquesta expectativa es veu defraudada comencen els comportaments anòmals. L'expectativa davant la bona o la mala voluntat dels altres és el que produeix i provoca aquests sentiments reactius, sentiments com el ressentiment, com la gratitud, com el perdó. L'únic que fa és fer evident, fer palès el vincle que existeix naturalment amb els altres éssers humans; esperem d'ells atenció i estima, i ens fa mal i ens treu forces quan en lloc d'això el que rebem és menyspreu. I en aquest mateix moviment, prenem consciència que els altres –els coneguem o no–, esperen de nosaltres el mateix, esperen atenció i estima i el nostre menyspreu els afectarà en negatiu. Strawson es pregunta si aquests sentiments que brollen negativament són sentiments morals i, llavors, introdueix el sentiment de la indignació. La seva reflexió és que la indignació no només es desperta per un dany que patim personalment. En aquest cas, no sempre podríem parlar d'indignació ètica o d'indignació moral. Però sí que podem parlar d'indignació moral quan nosaltres reaccionem davant el mal que pateix algú que no coneixem i que no ens afecta directament. I això és el que permet parlar de la indignació en un sentit ètic.

La indignació moral seria, doncs, un ressentiment en nom d'un altre i és aquest caràcter impersonal el que permet que parlem d'un sentiment i d'una indignació ètiques. L'actitud reactiva, repeteixo, expressa una expectativa i una demanda de bona voluntat, de compromís, ja no només cap a un mateix sinó cap a qualsevol persona que existeixi, persona respecte la qual si sentim que aquestes expectatives són defraudades, nosaltres ens sentirem indignats. I com diuen alguns autors, un solipsista moral, un idiota moral, un cas patològic d'egocentrisme és qui no sent absolutament res quan veu determinades situacions de patiment: estaríem parlant d'una mena de patologia antropològica.

Hi haurà qui voldrà defensar que aquests sentiments reactius són merament interessats: defensem el manteniment de l'espècie, protegim els qui en són propers, ens interessa estar bé amb ells, etc. D'altres defensaran que són actituds morals i no només mecanismes amb finalitats adaptatives i de supervivència. Precisament el matís ètic de la indignació ètica és que afecta l'expectativa normativa del que s'ha de fer, del que una persona mereix rebre només pel fet d'existir. I això és el que li dona aquest caràcter moral. Faltem a l'estima que tothom es mereix, haguem segellat o no pactes implícits o explícits de convivència. Per això la Martha Nussbaum apunta que mentre que a la perspectiva de l'ètica estoica li calia una *apatheia*, un no patir, una impassibilitat, un estar lliure de tot tipus d'emoció reactiva perquè es considerava que aquesta emoció reactiva embrutava la reflexió i l'experiència del savi; ella, en canvi, aposta per una ètica que inclogui les emocions. Ens parla d'emocions racionals, de justícia poètica i de la compassió com una emoció dolorosa ocasionada per la consciència de l'infortuni immerescut d'una altra persona. Si és merescut ja veurem si ens indignem o no ens indignem, ens sabrà greu perquè també podem ser generosos, però la indignació brolla i esclata quan hi ha un infortuni, una dissort immerescuda de l'altre.

Segueixo amb el text de la directora general de la UNESCO. Recordeu que diu que la filosofia té el poder de canviar el món, perquè està dotada d'aquesta capacitat de transformar-nos, donant un pes més gran –és a dir, arguments i solidesa a aquest sentiment reactiu– a les nostres indignacions davant de la injustícia, perquè ens dona més lucidesa per formular les preguntes que ens incomoden.

Si algun elogi ens poden fer a la gent que treballem en l'àmbit de la reflexió és que som gent lúcida, que aportem una mirada lúcida –que dona llum–, sobre la realitat, de manera que sabem llegir-la i interpretar-la. Donar llum sobre la realitat, endreçar-la, aportar més lucidesa per poder formular les preguntes que ens incomoden, que ens treuen de la comoditat, que ens treuen de les inèrcies, de "l'anar tirant", del "viure de rendes", del "no hi ha res a fer", en definitiva fer aquelles preguntes que ens treuen del conformisme. Benvingudes siguin les

preguntes que ens incomoden perquè, si més no, ens mouen del nostre lloc, potser per refermar-nos després, però realment en un viatge de fiançament molt més sòlid.

Quan en l'àmbit social parlem tant de la necessitat de campanyes de sensibilització, sempre dic que si hem de fer-les és perquè ens hem insensibilitzat pel camí. I això és com quan fem feines manuals i el nostre tacte es va endurint i se'ns van fent durícies: perdem sensibilitat. És el que ens permet fer un determinat tipus de feines, però ens permet percebre amb molta més dificultat la carícia. Per això necessitem atendre la sensibilitat, per això hem d'incomodar-nos, perquè ens hem insensibilitzat. Aquesta afortunada expressió és la que vam sentir del bisbe de Roma, el papa Francesc, quan parlava de la "globalització de la indiferència". Se'ns han fet durícies i no percebem la vida, i sobretot no en tenim cura adequadament. Hem de trencar les falses comoditats que s'estan sostenint sobre coses que són inacceptables. De tant en tant, hem de parlar de coses desagradables; si les parlem en un entorn agradable suavitzarem la situació i tot serà molt millor. Però, el que no podem fer és mirar cap a una altra banda.

Lucidesa, per tant, per introduir el sentit crític, el sentit o capacitat de qüestionar, així com la capacitat de proclamar sense ambigüïtats on rau el valor de les coses, no el preu sinó el valor de les coses. La indignació no és un sentiment destinat a quedar-se en si, a recloure's sobre si mateix, a mirar-se el melic i llepar-se les ferides. Això no seria lúcid, perquè aquest tipus de comportament el que fa és atrapar-nos, deixar-nos lligats de peus i mans a l'estat de les coses. La indignació, en aquest cas, esdevindria una rebequeria infantil. La indignació és esperonadora, és encoratjadora de les preguntes adequades, les preguntes que ens retornen al per què i al sentit de les coses, del que és i del que ha de ser.

I segueixo amb les paraules de la Irina Bokova. La filosofia ens dóna també més convicció per defensar la dignitat humana. I ens adherim a això com a finalitat última de la nostra activitat reflexiva. Aquest és el sentit de molta de la gent que treballa en el món de la reflexió, de molta de la gent que treballa en la filosofia. Contràriament a la percepció popular de la qual us parlava en començar, la filosofia, quan de veritat s'ocupa del que han estat els transcendents –el ver, el bell, el bo, el just–, no vol altra cosa que defensar i promoure la dignitat de l'ésser humà. Per això, en contra de la convicció que duia a desterrar les emocions de les deliberacions filosòfiques, econòmiques o jurídiques, la Marta Nussbaum insisteix a integrar-les creativament. Fa molts anys que en aquests sopars ja parlàvem de la necessitat que la justícia vagi acompanyada de l'amor, perquè sense amor no hi ha justícia. No és veritat que sigui freda, demana un amor cívic o si voleu, una amistat cívica, però demana un cert grau d'amor.

Atendre, així, les raons del cor. Les raons per indignar-se tenen molt a veure amb les raons del cor i són congruents amb el cap. Les raons per indignar-se són importants però crec que tan importants com les raons són les formes que pren la indignació i aquest seria l'últim apartat que jo aportaria aquest vespre.

És comprensible la reacció i l'expressió irada, però corre el risc d'esdevenir ràbia i de quedar-se en això. És necessària i és gairebé inevitable la queixa o la protesta. Passar a la denúncia ja és un pas més perquè la denúncia implica una argumentació. Però tant de bo, la denúncia estigui prenyada d'aquest anunci: que és possible que les coses siguin d'una altra manera, això sí, amb molt d'esforç i tocant de peus a terra. La denúncia ha de ser a més convocadora, per unir forces, capacitats, habilitats i perspectives. Si les aigües de la tempesta no es canalitzen, les rieres s'ho enduen tot per endavant. Les aigües tumultuoses s'han de canalitzar. La queixa, la protesta és un primer moment i la denúncia és un altre moment important i necessari, però crec que hem d'arribar a la proposta. La força, la *dynamis* de la indignació s'ha de traduir en una acció de proposta, ja sigui en forma de paraula o de resposta, ja sigui amb una acció. Qui es queda en el crit –i no és fàcil no fer-ho–, corre el risc d'autodesqualificar-se; a més, és un error estratègic i didàctic. Tots sabem que la canalla fa cas d'un crit quan no estàs sempre cridant; mentre que quan crides sempre, el crit deixa de ser efectiu. Per això el crit de la indignació no pot ser un estat permanent. Necessitem el crit del dolor. És inqüestionable el dret a cridar de qui està essent trepitjat. És necessari el crit de qui no admet el que és inadmissible, però el crit ha d'esdevenir una veu mitja, una veu cordial, una veu de diàleg, una veu que esdevé en trobada.

Cal ser, com diu el Mayor Zaragoza, la veu dels silenciats. Quan esdevenim la veu dels silenciats, la indignació és ètica. El crit silenciós, de dolor i de desesperació de tants, demana de nosaltres que en fem paraula. Una paraula contundent, una paraula forta, però una paraula amb capacitat de diàleg i de proposta que necessita que nosaltres vehiculem aquesta resposta i que és la responsabilitat de la nostra cultura. Respostes i penso ara en les formes, amb una gran càrrega de creativitat, que és la gran força dels moviments socials, que són els reis de la creativitat. I aquesta és la capacitat de resposta pròpia de la societat civil. La societat civil no té a l'abast ni els mitjans ni les estructures que posseeix l'Administració Pública, però té la força de la xarxa, del vincle, de la llibertat que fa unir-nos pel que creiem que hem de fer i que hem de ser. Però això demana una ciutadania autènticament democràtica i conscient de la seva responsabilitat; espolsar-se la mandra i ser generosos a l'hora d'allargar la mà, de fer esforços per enraonar, per dialogar, per entendre'ns, per treballar junts des de la diversitat.

Una de les coses que a mi més m'indignen –i no entro en si és ètic o no–, és que traguem importància al que en té, que tergiversem el valor de les coses.

Deia Martin Luther King Jr. que la nostra vida comença a acabar quan callem sobre les coses que veritablement importen. Que bé que aquesta nit no estiguem callats!. Gràcies.

EULÀLIA REGUANT I CURA

Coordinadora de FIARE Banca Ètica a Barcelona

Moltes gràcies per la vostra invitació. En el transcurs del sopar m'han anat sorgint moltes idees i he anat canviant el que volia dir i la manera de fer-ho. Per començar, crec que hi ha moltes raons per indignar-se; això és evident. De raons, en tenim moltes i de molts tipus i podem interpretar-les de diferents maneres. Individualment, cadascú de nosaltres també pot tenir una pila de raons. És important valorar quines són a nivell col·lectiu les que ens han provocat la indignació, que ens han fet moure i entendre que partim d'un sistema i d'un món clarament injust i desigual. La injustícia i la desigualtat han existit sempre. Formen part i són inherents al món i al sistema politicoeconòmic en què vivim. En els darrers anys, però, hem començat a patir-les en la pròpia pell. Per tant, això ha fet que existeixin encara més raons per a indignar-se de manera col·lectiva.

En l'àmbit dels moviments socials i de les lluites col·lectives, ja fa molts anys que existeixen raons per a la indignació. Especialment, el Nord s'indignava per les desigualtats que patia el Sud. En el món globalitzat en què vivim, però, les causes per les quals ens indignàvem fa trenta o quaranta anys, que tenien a veure amb desigualtats Nord-Sud, ja no existeixen avui dia. Parlem de Sud global o de Nord global; no parlem de països del Tercer Món, parlem de països del Nord i de països del Sud. I parlem de països d'un Nord global i d'un Sud global perquè el Sud, ja no és el sud de l'Equador sinó que el Sud és una concepció econòmica i social; és a dir, no és que per sota de l'Equador siguin pobres i per sobre de l'Equador siguin rics, sinó que tot és molt més confós. Això és el que causa situacions d'indignació i n'ha generat durant tots aquests anys.

La indignació per qüestions col·lectives va més enllà d'un simple disgust, més enllà de «m'he disgustat per això i, per tant, em mobilitzo», sinó que genera una voluntat de canvi; és una indignació que ha de servir, que serveix per originar canvis o construir possibles alternatives. És passar de la protesta a la denúncia per convertir-la, més endavant, en una proposta. La indignació ha de passar per aquests tres estadis; és a dir, la protesta és bàsica i no té un termini establert, però és del tot necessària perquè és la que dona lloc a la denúncia posterior a partir de la qual s'acaba elaborant col·lectivament la proposta que desencadena el canvi. Per això, jo sempre parlo d'indignació en relació amb el

sorgiment de canvis; la indignació per si mateixa no serveix i no ha servit per a res . Per tant, parlem d'indignació amb la finalitat de provocar canvis o perquè es doni una transformació, i quan parlo de transformació entenc que un dels seus elements clau és la formació. Per transformar les coses hi ha d'haver un estadi previ de formació i no només a nivell acadèmic, sinó que cal qualsevol aprenentatge que ens ajudi a saber interpretar la informació. És a dir, la indignació s'ha de poder dotar d'eines per interpretar les dades que arriben constantment. En el món tan globalitzat de les noves tecnologies, en què som bombardejats amb nous missatges, hem de tenir elements per dotar de contingut i de visió política –i concebo la política com la recuperació de l'espai públic– tota la informació que rebem. És a dir, tota informació té un rerefons i ens explica una història que té uns determinats efectes i conseqüències. Tota conseqüència té la seva causa. Per tant, la formació ha de servir-nos per trobar les causes d'allò que ens indigna i eliminar-les de soca-rel per tal que no ens tornin a indignar.

Parlo com a activista, tot i que no m'agrada aquesta paraula perquè sembla que només siguem actius i no reflexionem. Crec que això és un error de percepció perquè l'activista arriba a ser-ne perquè ha vist i ha treballat tota una sèrie de realitats. Per tant, vol implicar-se activament per poder-les canviar. Des del meu punt de vista d'activista i de persona que participa i ha participat en diferents moviments socials o espais on s'ha mirat de construir alternatives, podem dir que la indignació que fa dos anys teníem a les places, està produint moviments col·lectius de participació ciutadana; això és el més important. Aquests han de potenciar canvis en la societat globalitzada en què vivim. Per tant, les alternatives, els espais oberts de reflexió i els canvis no poden produir-se només en el nostre entorn sinó que hem de treballar per estendre'ls a nivell global.

Si pensem en el món i en la societat en què vivim, crec que ara existeix un gran moviment social, un moviment d'indignació amb el qual tots hi estem d'acord, com és el de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH). Estan encara en una primera fase, la de la protesta i la denúncia, però cada cop més estan articulant propostes. Tot va començar com una protesta per una situació que creien injusta, i des d'un principi es va fer una anàlisi de la situació i uns quants ens hi vam sumar i vam protestar perquè vèiem que el problema ens afectava a tots. Al cap d'un temps, els ciutadans van passar a denunciar aquest estat de coses perquè van començar a veure clarament quina era la raó que motivava la seva protesta. És a dir, una sèrie de persones són desnonades, es queden al carrer, i a mesura que hi ha més gent que es troba en aquesta situació, hi ha més espais per analitzar què ho ha provocat i per saber quin és l'origen del problema. Finalment els ciutadans arribem a una conclusió i denunciem que hi ha un sistema financer i bancari que ens ha portat fins a aquí. Aquest és l'estadi en què està la Plataforma i, mentrestant, va fent propostes i intenta

elaborar solucions alternatives per a les circumstàncies amb les quals s'està trobant la gent. Aquest és un problema d'ara i d'aquí, fruit d'una indignació molt concreta: «perquè això m'afecta i em poso a la seva pell».

Hem descobert que vivim en un sistema que anomenem democràtic però que alhora també podríem qualificar d'autocràtic. És un sistema en el qual bàsicament ens regim per relacions entre deutors i creditors. Fa uns quinze anys ja havíem començat a assabentar-nos d'una gran indignació que hi havia als països del Sud, on existia un enorme deute extern i això va provocar tota mena de reaccions. A partir d'aquí, vam començar a treballar per a la condonació del deute extern; van aparèixer moviments d'indignats –encara que en aquell moment no utilitzàvem aquesta paraula–, que van començar a moure's per canviar una situació concreta en una sèrie de països d'Amèrica Llatina i del continent Africà. Era una situació injusta que demanava un canvi i, llavors, es va posar en marxa el moviment per l'abolició del deute extern. Ara n'hem après, de tot plegat. Hem globalitzat la indignació i l'aprenentatge per tal de generar noves propostes que produeixin canvis i que generin un paradigma de societat absolutament diferent. Són idees que van en la línia i entronquen amb les propostes dels moviments socials que es van indignar ara fa dos anys i amb els projectes dels nous indignats. I que aconseguen que les persones que feia anys que es movien i treballaven per tal que la societat fes un tomb o perquè canviessin petites coses, treballin ara col·lectivament i facin pinya amb els nous indignats, amb aquells que fa poc temps que han començat a indignar-se per qüestions col·lectives que no els afectaven directament i que, per tant, han hagut d'aprendre, formant-se per a poder treballar en la transformació de les arrels del problema.

Pel que fa al sistema bancari o financer, també han sorgit col·lectius d'indignats que han plantejat un altre sistema. O sigui, veiem que el que qüestionàvem fortament fa uns dos, tres o quatre anys, però que en el fons havíem posat en entredit tota la vida, era un sistema financer injust, un sistema bancari on només manaven i hi sortien guanyant uns quants i que no afavoria la immensa majoria de la gent. Només uns quants s'enriquien i obtenien beneficis; era un sistema que invertia i treballava indirectament per construir aquest món tan injust i desigual. D'això ja fa molts anys i també es va articular un moviment que va passar de la protesta a la denúncia i finalment, a la construcció d'alternatives. Parlo d'aquells moviments que han treballat per construir unes finances ètiques que treballin per a la transformació. És una mobilització social que no s'ha quedat en la indignació sinó que també ha apostat per un món just a nivell econòmic. Són causes que fa més de trenta anys que existeixen en l'àmbit internacional. Potser aquests moviments no són prou coneguts aquí, però han fet moltes aportacions. Creuen, per exemple, que ja n'hi ha prou de dir «no» i que ara és hora de dir «sí». Per tant, treballen per dur a la pràctica altres opcions, diferents alternatives al sistema financer establert buscant

invertir i posar els nostres diners en aquells espais, col·lectius, empreses i/o entitats de l'economia social i cooperativa que actuen a favor del canvi social. D'aquesta manera ajuden a canalitzar aquesta indignació, ja que les injustícies ens motiven a l'hora de trobar eines per pal·liar-les.

Sense un moviment de base, sense gens d'activitat, sense que es produeixi cap mena d'acció, la indignació no ens ofereix res de positiu, sinó que només serveix per fer-nos mala sang, passar una mala estona o irritar-nos. La indignació ha de conduir a l'acció, i en aquest sentit es van creant diverses alternatives que estan al nostre abast, perquè sovint tenim la sensació que quan arribem a indignar-nos, ja no podem fer gran cosa. Ens adonem que hem heretat tot un sistema i ens fa l'efecte que no podem fer res per canviar-lo. Sabem que tot està molt malament i pensem que no val la pena actuar i ens oblidem que podem trucar a moltes portes, que tenim moltes opcions que es converteixen en realitat a mesura que creix la nostra capacitat d'incidir en l'espai social. Des de fer el pas a l'esfera pública, a vincular-se en el món de la política més enllà de les institucions; des de sortir al carrer per convertir la protesta en denúncia fins a opcions que passen per canviar el món des de casa mitjançant petites accions.

Amb tot això, contribuïm a construir un món que no ens provoqui indignació i que no ens causi malestar per culpa de les injustícies. És a dir, tenim moltes opcions que permeten convertir la indignació en alternatives reals, sumant-nos a aquelles que ja existeixen. Jo mateixa, he passat per la desobediència social i per alternatives pràctiques molt senzilles que no impliquen la desobediència però que estan totalment dirigides a la construcció d'una alternativa més potent al sistema.

Hem de tenir clar que existeix tot un ventall de possibilitats que tenim al nostre abast. L'única manera que tenim de capgirar l'*statu quo* és ser actius i participar en els espais de reflexió. Certament podem debatre i discutir molt i crec que això és absolutament bàsic i necessari, perquè només des de la filosofia, des del debat ideològic es pot produir el canvi. Aquesta transformació, però, cal dur-la a terme; cal passar a l'acció, doncs no n'hi ha prou amb les paraules.

APORTACIONS EN EL COL·LOQUI

- Tal com deies Ivan, cal trobar paraules fermes. Quines són aquestes paraules que qualifiques de fermes i que realment poden generar un canvi? Tu, Eulàlia deies que per transformar hi ha d'haver una formació i que per saber interpretar-la són necessàries unes eines. Quines són aquestes eines per ser capaços d'interpretar la informació? I tu, Natàlia, deies que solament des de la transformació personal podem generar un canvi en la societat. Quins són aquests canvis que ha de fer la persona? (A. Sendra)

«Quan parlava de la crisi de paraules és perquè els discursos sonen molt repetitius, especialment els de l'àmbit polític. Sempre es repeteix el mateix, fins i tot amb un llenguatge que ha acabat sent molt tècnic, molt apropiat per a l'àmbit polític i per a la gent entesa, però que no és el que parla la gent del carrer ni tampoc és el que la gent del carrer vol sentir. En els *meetings*, en comptes de parlar de «carrer» es parla d'«espai públic», que ja s'entén, però la gent diu «carrer». Hem acabat adoptant uns tecnicismes que no tenen res a veure amb la manera de parlar normal del carrer. Estem parlant de donar visions i dogmes del segle XIX per a problemes del segle XX i amb mites o referents molt del segle XIX, de l'època industrial. I encara creiem que tot funcionarà si seguim aplicant aquelles receptes quan en realitat estem en un canvi absolut de paradigma. El que s'ha de fer és tenir molt clara quina és l'essència de la teva lluita i a partir d'aquí adequar-la a aquesta realitat i a les noves formes d'expressar-la. En el segle XIX, això tenia una forma, es deia d'una manera concreta, tenia un context econòmic i social i s'explicava políticament en un projecte. Però en el segle XXI, ja és un altre. Si ens quedem en el mite del segle XIX, ara en el segle XXI, aquest no ens serveix per a res. Per tant, recuperar l'essència i tornar a construir, sí, però en el segle XXI. Si no ho fem així, tot acaba sent barroc, retòric, postmodern, però la realitat ens està demanant ara una nova modernitat diferent. Tenim l'essència del que som o del que volem ser, però ens hem d'adequar a la realitat d'avui dia». (I. P. I.)

«Jo crec que tenim prou eines pel que fa a les organitzacions i que disposem d'espais que fa anys que treballen en aquest sentit. Per exemple, si volem interpretar què passa amb el deute o què volen dir determinades informacions econòmiques, tenim organitzacions que fa molts anys que treballen per explicar

com funciona el sistema financer. Crec que hem d'aprofitar aquests espais que tenen un bagatge, uns anys d'experiència i que han generat discurs i continguts que ens poden donar diferents interpretacions de la realitat.

»Una notícia periodística, que surt en un diari, té un titular i un text i prou, però sovint hem de buscar més informació –no parlo d'interpretar entre línies–, complementar-la, anar a les fonts i també consultar aquelles organitzacions que fa anys que hi treballen. Si parlem de sistemes econòmics, hi ha moltíssimes organitzacions que treballen a favor d'un sistema financer més just i que, per tant, segurament també ens podran donar eines per interpretar què està passant, què ens està dient aquella notícia. Si parlem de qüestions de deute o d'austeritat, podem cercar què va passar fa uns vint o trenta anys en els països del Sud. Les notícies ens parlen d'una sèrie de polítiques econòmiques, però si busquem més podem veure que això no ens ve de nou; aquestes mesures ja es van aplicar fa anys a d'altres llocs i per tant, hem de buscar quines conseqüències van tenir per interpretar què està passant ara i aquí. És a dir, hem de comparar la situació actual amb el que va passar fa uns vint o trenta anys en aquells països quan es van posar en marxa les mateixes mesures. I així, podrem fer-nos una idea de com podem acabar, de cap a on estem anant o fer una interpretació diferent del que ens estan explicant, perquè com que ens bombardegen informativament, som incapaços de processar tot el que ens diuen. Una de les coses que hem de saber fer de tant en tant és parar i decidir que ja no volem rebre més informació. Amb la que tenim, hem de fer cerques i anar a l'arrel de les coses. Per tant, hem d'aturar-nos per llegir, complementar i contrastar. Internet ens obre moltes finestres per conèixer, entendre i aprendre més del que ens ofereixen els mitjans de comunicació. Hem d'assegurar-nos, però, que la informació que llegim és fiable». (E. R. C.)

«Aprofitaré la intervenció per animar l'Ivan en la seva crisi. Hi ha tot un grup de gent que de manera interdisciplinària estan treballant en l'àmbit de la neuroètica i de la neuropolítica. Un autor nord-americà de referència, Drew Westen, diu que el cervell polític és un cervell emocional i alguns diuen que és una concepció que a la gent d'esquerres els violenta especialment perquè aquests partits viuen en aquestes categories del segle XIX i creuen en la força de les idees per si soles. No és fàcil encaixar això i més quan et diuen que, en realitat, per molts arguments que donis, la gent acaba votant des de la seva base emocional. Per què dic això? Perquè penso que apuntar que el cervell polític és un cervell emocional, crec que és un pas endavant. Hem parlat de la indignació com una emoció, com un sentiment reactiu. Crec en aquests canvis personals que actuen per a la integració de la globalitat de la persona. Part del problema de la modernitat és que va desconnectar la raó, la dimensió racional, de la resta de la persona. Crec que el canvi de la persona passa perquè incorporem la globalitat de la persona; que les diverses dimensions de la persona s'encaixin amb harmonia i això vol dir, des de la perspectiva

antropològica de l'Alfred Rubio, que la seva llibertat, la seva intel·ligència i la seva capacitat d'estimar estiguin encaixades en les proporcions i en la dinàmica i l'ordre que han de portar. Per què? Perquè necessitem tenir una societat amb amistat cívica, un lloc on la gent es respecti i s'apreciï. Ens preocupa que hi hagi gent que pateixi per culpa de les desigualtats. Tots estaríem d'acord a arribar a aquesta capacitat d'estimar, però primer hauríem de passar per la lucidesa, per l'habilitat de ser capaços de veure la realitat com és i apreciar-la adequadament i abans de res, hauríem de respectar la llibertat de les persones.

»L'any passat, vaig col·laborar en un màster amb assessors d'imatge i consultors polítics. Molts volien rentades de cara i pocs continguts i jo els havia de parlar d'ètica. Els deia: "La credibilitat es traspua, pots enganyar durant un cert temps, però quan vas treballant les habilitats de coneixement de la persona, tu a l'altre li veus el llautó. I el que acaba transcendent no és el que dius sinó el que fas mentre dius les coses. Quan vas treballant la sensibilitat de percepció te n'adones de quin peu calça l'altre». (N. P. V.)

- Heu parlat d'indignació i tots heu coincidit en el fet que no només cal proposar sinó també construir i l'Ivan ha anat un pas més enllà i ha parlat de la importància de governar. Estem en un moment de crisi, una crisi sistèmica. L'Ivan també deia que són les estructures mateixes les que estan en crisi. Tenim estructures que estan fonamentades en el segle XIX i que ara ja no ens serveixen. Crec que quan parlem de construir i es fan propostes de construcció, la majoria de les que es fan i es porten a la pràctica, són propostes que se situen al marge del sistema perquè aquest ja no ens fa cap mena de servei. No obstant això, si tu vols construir un edifici, o bé tens una estructura o no el pots construir. Com podem construir coses fermes quan les estructures mateixes no són útils? Perquè si no tenim on recolzar-les i el punt de suport no és prou sòlid, tot el que anirem construint es podrà enfonsar amb facilitat. I encara m'inquieto més quan penso en el tema de la governança, perquè les institucions mateixes de govern estan en crisi. D'altra banda, si no tenim estructures, no podem governar. (M. Viñas)

«Crec que ara no podem definir *a priori* el sistema que volem i començar a construir-lo. És impossible. El sistema en què ara vivim va anar sorgint de mica en mica. Crec que no es tracta tant de tenir un sistema ideal i dirigir-s'hi utòpicament sinó de generar espais. Probablement la gran majoria estaran situats fora del sistema actual perquè, evidentment, aquest no funciona, està esgotat i ell mateix ha generat bona part del problema. Per tant, existeixen moltes estructures petites, eines que ens faciliten la futura construcció d'una alternativa que ara no tenim. Cal construir fonaments, diferents eines que a mesura que aprenguem a utilitzar-les i que vagi avançant el seu ús generaran una estructura nova, un sistema alternatiu, perquè anirem sumant forces i

veurem que la majoria de les estructures que vam fer han quedat obsoletes. Aprendre a refer-les i a fer-ne d'altres». (E. R. C.)

«Crec que encara tenim molt endins aquesta mentalitat de la modernitat per la qual a partir de la raó dibuixàvem l'ideal i avançàvem cap a aquell ideal. Això s'ha acabat. La raó ja no ens dona elements per construir aquest ideal. L'emoció és una part important però sola tampoc ajuda a construir-lo i, per tant, ara estem en aquest moment en què les coses bullen, en què les coses es mouen i encara no som capaços de dibuixar què passa ni cap a on. Ens costa, ens preocupa, ens angoixa no poder dibuixar l'ideal. Però és que aquesta manera de dibuixar l'ideal tampoc ja no ens val. Petites coses sí que les tenim clares. Tenim clar que la governança ha de ser democràtica, però també tenim molt clar que hem de canviar la manera de fer dels partits des de dins i la manera d'escollir la gent. I per això, s'està treballant des de diferents àmbits i també en la Fundació Carta de la Pau per tal de repensar les democràcies. Ens cal actualitzar la democràcia, i buscar la manera d'articular la democràcia al voltant de noves demandes, de noves formes de participació, que també les haurem de dirigir cap al govern. Per exemple, quan parlàvem amb l'Itzar González i el seu grup, amb tot el tema del parlament ciutadà, ells mateixos ens deien que la seva voluntat és ser una força ciutadana paral·lela al poder polític que esdevingui alhora en un grup de pressió ciutadana que també pugui ser útil als polítics per defensar els interessos ciutadans enfront d'interessos més potents, per citar un exemple. Això està molt bé però també hem d'idear la manera per la qual aquest procés d'eleccions i el seu funcionament siguin diferents. L'horitzó final, el discurs final és el que encara costa de trobar i, evidentment, la complexitat actual i la falta d'una visió amb perspectiva ho dificulta. Potser hem de superar l'enfocament de sempre; creure que amb la raó podem dibuixar un horitzó i anar cap a allà. Em sembla que això s'ha acabat». (I. P. I.)

«Estic completament d'acord que necessitem estructures, no en podem prescindir. Crec que cal fer una anàlisi molt acurada de quines són les estructures que són obsoletes i quines necessiten sanejar-se. El procés de sanejament és molt cansat. La gent que viu en edificis que han patit tèrmits saben que afrontar aquest procés és molt pesat. I un, el que diria és: "tirem-ho tot i millor que en construïm un altre". Però quan et trobes que és un edifici històric o un monument no pots enderrocar-ho tot. Qualsevol nova estructura que fem, hem de saber que inclourà també el seu propi procés de degradació. Quan hi ha coses que s'espatllen, el que fem és llençar-les. Aquesta és una temptació a l'hora d'afrontar moments de crisi perquè és molt més còmode, en el fons, començar una altra estructura, doncs, quan es vegi que no funciona, nosaltres ja estarem en un altre estadi. Crec que cal fer un esforç d'humilitat i de sanejament perquè d'estructures, en necessitem; així que fora les obsoletes i esforcem-nos a sanejar-ne unes quantes perquè això és educatiu». (N. P. V.)

- Els dogmes polítics són necessaris però s'han fet vells, i per sortir d'aquests "corsés" es necessiten nous plantejaments que parteixin de la humilitat social, política, econòmica, etc. Crec que és el que està fent el papa Francesc quan tira a terra tota una sèrie d'encotillaments de l'Església. M'agradaria que la societat, després d'aquesta època de postmodernitat, entrés en una fase d'humilitat, que no vol dir únicament fer revisió; perquè si només ens dediquéssim a revisar, ens passaríem vint-i-cinc anys revisant i no arribaríem mai a donar les respostes que necessitem avui dia. Cal abandonar la por de perdre. La societat i els polítics tenen l'angoixa de perdre; els pares de família tenen por de perdre el prestigi davant dels fills; la canalla té por de no ser dels primers de la classe o de no tenir bones notes. Hauríem de recuperar la sensació de saber perdre. L'empresa, la política... han de seguir com fins ara? Si alguna cosa ens han de dir, d'aquí a uns anys, que sigui que després de la postmodernitat vam saber entrar en una fase d'humilitat social, una humilitat en la qual la gent ja no tingui els prejudicis dogmàtics que fan que es mantinguin en unes actituds dures. (J. M. Forcada)

- Aquests dies em preguntava: com és que no estic permanentment indignat?. Perquè tal com està el món, la reacció normal seria que estiguéssim indignats a tothora. Ja fa temps que aquest moviment d'indignació més col·lectiva ha arribat aquí, a casa nostra. Si el que es tracta, però, és d'indignar-se per la situació de l'altre, ja fa molts anys que hauríem d'estar indignats. ¿Per què aquest Primer Món no s'indigna encara més cada dia i ho fa amb més consistència? M'imagino que viure diàriament en un estat d'indignació constant deu ser una situació psicològica molt difícil de suportar. L'altre dia algú ens deia que potser la resposta majoritària davant la gran quantitat d'injustícia que hi ha en aquest món tan global i que cada dia es fa més palesa, és la resposta de l'individualisme. És a dir, jo no sóc responsable d'això, no en sóc partícip i, per tant, em tanco en una mena de llibertat individual perquè jo no puc ser el causant d'aquestes situacions. Aquesta és una resposta que no em convenç, perquè si continuo veient el que hi ha al meu costat, hauria de tenir aquesta capacitat d'indignació. Ara, la indignació ve provocada perquè la gent no té ni els mínims que hauria de tenir per desenvolupar la seva vida. Ens hem d'indignar. Ja sé que després de la indignació hem de passar a la denúncia i que després de la denúncia hem de passar a la proposta i que, més endavant, cal construir; ho entenc perfectament, però em segueixo preguntant per què en aquest món i en una societat com la nostra no hi ha més indignació. Penso que hauria d'haver-n'hi molta més i que jo mateix també hauria de tenir molta més capacitat d'indignar-me. Sento que hi ha molta gent que s'indigna perquè d'altres s'indignen. Hi ha països ressentits, i és que segurament el ressentiment acaba conduint a la indignació. Quin fonament té aquesta indignació?, per què es produeix?, per què se li dóna veu? En lloc de molestar-nos, hauríem de tenir la capacitat d'escoltar-la. Perquè la gent no s'indigna perquè sí. Noto també

que hi ha una certa dificultat o una certa incapacitat per escoltar aquells que s'indignen. Hauríem de poder escoltar més a fons tota persona, tota situació i tot col·lectiu que es vulgui indignar. (J. Cussó)

«És evident que no ens indignem prou. El món globalitzat fa que ens desentenguem de tot plegat i que ens pensem que no som responsables de res. Jo diria que sí que som responsables de les estructures polítiques que tenim i de les nostres activitats econòmiques, perquè som nosaltres els qui escollim la nostra entitat financera. Per tant, nosaltres en som responsables. Molt probablement, no ho som en una primera instància, però quan ens han donat la informació i ens han explicat què està passant i quines són les pràctiques que estan duent a terme els bancs i unes quantes empreses, arriba un moment que és a les nostres mans poder o no canviar les coses. Algunes de les campanyes de denúncia que existeixen tenen com a objectiu que tinguem una informació que nosaltres *a priori* no sabíem. Arriba un moment, però, que sí que la sabem i llavors, no podem seguir fent-nos els cecs, els sords i els muts. Si callem, sí que en som responsables, encara que sigui involuntàriament. Per tant, és veritat que podem canviar unes quantes coses; no podem canviar-les totes, però podem generar canvis a petita escala perquè està al nostre abast. No parlo de fer un sistema nou partint de zero, però sí de generar petites alternatives o petites estructures diferents que facin que aquest món injust que ens ha fet indignar canviï una miqueta». (E. R. C.)

«A mi m'agradaria molt poder respondre aquesta pregunta. M'agradaria molt tenir una resposta clara a per què no ens indignem molt més i a per què no ens fa molt més mal el patiment que hi ha. No tinc aquesta resposta. Però sí que em feia pensar algun dels elements que introduïa en aquesta resposta de l'individualisme. Fa molts anys l'Adela Cortina va venir a fer un curs a la Fundació Joan Maragall i deia que la nostra cultura s'explicava per dos grans relats. Per una banda, pel relat del contracte social i tota la tradició contractualista que respon a una concepció antropològica segons la qual vivim en un estat d'agressió els uns contra els altres que, per tant, hem de segellar en un contracte social, un pacte social de no agressió i de no guerra de tots contra tots. Per l'altra, també s'explica pel relat de l'Aliança. I el que ella deia és que fa molts anys que hem explicat molt desigualment tots dos relats. Hem explicat molt la necessitat del contracte social perquè l'altre és algú amb qui he de pactar, doncs si no tindrè problemes, i hem explicat molt poc el relat de l'Aliança, que som éssers capaços d'aliança.

»La lògica anterior a la modernitat, segons explica Marcel Mauss, és la lògica del do. Hi ha tota una part il·lustrada de la simpatia, de la relació amb l'altre que no ens l'han explicada. La Il·lustració escocesa, l'hem deixat de banda. La Il·lustració que considerava la possibilitat de simpatia, de l'enllaç d'unes persones amb les altres, l'hem explicat poc. Crec que hem de tornar a explicar

històries, hem tornar a explicar certes coses que ens vagin sensibilitzant».
(N. P. V.)

«Quan la injustícia o allò que ens indigna ens afecta directament, llavors reaccionem. La injustícia pel que els passa als altres, per aquells que es troben lluny de mi, la veiem com si fos una pel·lícula i al final no ens acaba afectant llevat que els publicistes d'avui dia busquin les imatges més impactants perquè allò ens afecti. La informació t'arriba molt interessada i molt mediatitzada. Per exemple, es treu un titular i aquest, segons on estigui col·locat en la pàgina d'un diari, el veus d'una manera o d'una altra. No és el mateix situar el titular a la part dreta del diari que a la part esquerra. Quan fas una campanya electoral i vols posar un anunci que ressalti, el que li demanes al del diari és que te'l posi allà perquè a l'esquerra no se'l llegeix ningú. Per tant, la informació ja t'arriba d'una manera determinada. A més, qui t'envia la informació ho fa amb un titular col·locat en un lloc determinat perquè t'entri d'una manera concreta. Ens arriba mediatitzada i interessada. Però, a més, el que ha de fer és vendre diaris, no explicar-te la veritat sinó vendre. Vull dir que la informació que ens arriba dels altres està tan mediatitzada que o arriba un moment en què desconnectem o acabem veient una pel·lícula que no ens afecta. Però, si ens afecta, llavors saltem». (I. P. I.)

- En una de les darreres entrevistes que li feien a Stéphane Hessel, expressava que una de les seves intencions era la de donar un missatge als joves perquè despertessin, s'adonessin de les situacions indignants i fossin capaços de mirar al seu voltant per tal de no romandre indiferents. L'escriptor donava dues eines per viure i sobreviure: la confiança i el valor. És a dir, confiar en un mateix i en els altres, i el valor de tenir fortalesa. D'aquesta manera, amb confiança i fortalesa, es podria evitar la indiferència i la desesperança. Per tant, aquest era el missatge que ell volia transmetre amb el llibre *Indigneu-vos*. Els joves són les noves generacions i a ell li feia patir veure joves apàtics. Insistia molt en la confiança i fortalesa, enteses com a coratge. (A. Sendra)

- La pregunta va adreçada a l'Eulàlia Reguant. Tot els tres moviments socials que tan bé has sabut explicar, els lligats als desnonaments i a les hipoteques, els del deute extern aplicat i la banca ètica són una conseqüència clara del capitalisme salvatge que ens ha dut fins aquí. Atès que participes en molts moviments i tens un alt grau de sensibilització respecte al tema, suposo que estem d'acord que les decisions econòmiques que qualifiquem de capitalisme salvatge les prenen, dins d'un context molt determinat, només unes quantes persones i uns quants poders fàctics que surten molt poc a la premsa. Hi ha una certa reserva a l'hora de parlar-ne i, en canvi, són ells qui estableixen les grans directrius. Existeix alguna manera per desemascarar-ho tot o per aconseguir poder parlar més clarament? Una manera per tal que se sàpiga que tothom està molt preocupat i que el capitalisme salvatge penja només d'unes

quantas persones i institucions molt determinades? Noto que no en parlem gaire obertament, d'aquest tema, i em pregunto si no seria important desemascarar el sistema i dir qui són els qui estan prenent les decisions que fan que tot el món pateixi un alt grau de desigualtat, cosa que està provocant aquest fort sentiment d'indignació. (A. Viñas)

«Crec que ja han sortit uns quants noms en determinats moments. És evident que una gran majoria de persones podríem estar d'acord, que la situació en què vivim és culpa del sistema politicoeconòmic, del capitalisme salvatge. Coincidiríem a l'hora de pensar que, en el fons, el que passa és conseqüència que, al llarg dels anys, una sèrie d'individus s'han anat erigint com els grans governants del món. Veiem contínuament com tenen cada vegada més importància els bancs i els banquers que no pas les persones que som o hauríem de ser les beneficiàries de les polítiques socials. Si comencem a mirar, a fixar-nos en les relacions que s'estableixen entre les persones i el poder, veurem que són cercles tancats i protegits informativament, perquè ells mateixos són els qui controlen els grans mitjans de comunicació. Si un mira la llista d'assistents al Fòrum Econòmic de Davos, o del famós Club Bilderberg –no se sap qui hi va, però al final acaba transcendent– s'adona que són sempre els mateixos i que entre ells es cobreixen les espatlles. És a dir, una persona que en un moment determinat hagi estat al capdavant del grup Prisa o de *La Vanguardia* i que hagi assistit a les reunions del Club Bilderberg, t'acaba dient quina mena d'informació et donen i quina no. Això sempre ha estat així. Ara bé, les xarxes socials i el món tecnològic han facilitat la circulació de la informació. Crec que encara ens manca temps per ser realment capaços de generar les respostes adients». (E.R.C.)

«Hem de regular el capitalisme salvatge i el mercat, i hem de posar mecanismes que ens permetin mantenir aquest estat del benestar. Crec que a més de tota la incidència que es pugui fer a través de les xarxes i a més a més de tot allò que es pugui fer per arribar a l'opinió pública, la manera de regular el capitalisme és que hi hagi un contrapoder capaç de plantar-li cara i el contrapoder capaç de plantar-li cara és un poder polític. I ha de ser un poder polític escollit democràticament i fort. És interessant veure qui ha desgastat tot el debat en contra de la política i els polítics per afeblir així, la força del poder polític. La política és una oportunitat per a nosaltres i, per tant, hem de reconquerir la política i convertir-la en la nostra força per plantar cara a aquests altres interessos». (I. P. I.)

- A mi m'ha agradat la definició que ha donat la Natàlia de la filosofia, quan ha dit que és aquella capacitat que ajudarà a cadascú a transformar-se. Nosaltres hauríem de tenir aquesta capacitat de transformació; però resulta que no hem tingut la capacitat d'indignar-nos fins que aquesta problemàtica ha arribat al Primer Món. L'Eulàlia ens ha dit que ja fa temps que hi ha moltes persones i

entitats que treballen aquesta problemàtica financera. Quant de temps fa que sabem que només afectava a alguns països del Tercer Món? Aquesta problemàtica ja existia, però fins que no ha arribat la crisi, fins que no han tocat la butxaca a la gent del Primer Món, no ens hem començat a plantejar aquesta capacitat d'indignar-nos i de transformar-nos. Aquest és el plantejament, el gran dilema. Què hem de fer, nosaltres? Indignar-nos, sí, però podem anar molt més enllà, i no només quan ens afecta a nosaltres. Vivim en un món globalitzat i penso que hauríem de trobar sortides i plantejaments per veure com hem d'actuar per canviar i per transformar-nos. No n'hi ha prou amb indignar-se individualment. En el segle XIX va passar una cosa molt important, l'esperit de la col·lectivitat, el "tots junts". És a dir, no ens podem indignar individualment si no som capaços d'unir-nos per lluitar plegats. Hem d'indignar-nos, després hem de denunciar, després hem de construir i, a l'últim, hem de treballar plegats. Si no som capaços de fer almenys aquest pas, serem capaços de trobar una sortida a la nostra situació actual? (M. C. Maltas)

«Respecte al segle XIX, era molt fàcil treballar tots junts perquè tots treballaven a la fàbrica i tots estaven junts. Ara, l'estructura social i l'estructura econòmica de treball és molt diferent i tots treballem en diferents llocs i, per tant, estar junts és molt més complicat que abans. Crec que la definició de les propostes no és només una qüestió de principis, d'ideologia o de moral sinó també una qüestió d'estómac, de butxaca, d'interessos concrets de les persones. I les condicions laborals de tots els qui treballaven junts a la fàbrica, en aquell moment, arribaven a l'estómac i a la butxaca i n'estaven farts. Però, a més, era un moment que culturalment hi havia la força ideològica de la raó i sentien que ja podien construir un horitzó comú. Avui en dia és molt més complicat perquè la mateixa estructura laboral és diferent i ja no ens creiem aquests horitzons comuns antics; els hem de reconstruir de nou i és molt més complicat. Però ens cal saber qui serà el subjecte polític que canviarà tot això. Fa cent anys estava mot clar; hi havia un moviment obrer com a col·lectiu. Ara, definir aquest subjecte polític, aquesta "classe" social és molt més complicat, perquè sabem que som nosaltres; els que som fràgils som la gent normal, però què ens uneix?, com ens trobem?, què és allò que ens afecta d'una manera comuna?, quines respostes podem trobar d'una manera comuna? I això és molt més difícil de lligar ara que abans». (I. P. I.)

«El moviment dels indignats o tot aquest fenomen que estem dient, ha sortit a la llum amb un format de mobilització i de col·lectiu sense precedents. Però la realitat de la gent que vivia i que responia a aquestes situacions inadmissibles i que responia amb una acció i amb un posicionament, és molt anterior. El que és important és saber que és possible. Jo distingeixo molt les coses que es diu que són una utopia i que ningú ha pogut fer, de les coses que s'han fet poques vegades però que s'han fet algun cop. Que Gandhi aconseguís que l'Índia fes el procés que va fer en el seu moment va ser molt difícil, però algun cop ha

estat possible. I aquí hi ha un salt qualitatiu tremend. La indignació, la sensibilitat envers la necessitat de l'altre, no només ve per la via de quan ens afecta a nosaltres. Aquest ha estat un esclat col·lectiu però no és l'única via perquè hi ha hagut gent que en tota la història sempre ha respost a les necessitats de la gent sense que li afectés directament. I, en canvi, s'han complicat la vida i han esmerçat la vida per fer-ho. Quan ens toquen la butxaca, evidentment, saltem tots com a col·lectiu, però hi ha raons en l'home que fan que també reaccionem fins i tot quan no ens afecta directament». (N. P. V.)

«Estic d'acord amb això. Sí que és cert que fa dos anys es va visualitzar més. I per a mi és evident que si no ho fem col·lectivament, no farem res de bo. Ens podem transformar individualment per fer petites coses, però si no aconseguim transformar el col·lectiu, la societat, o l'entorn en què vivim, només servirà per seguir abstrats en nosaltres mateixos i no generarem aquests canvis. Per tant, sí que crec molt en els processos col·lectius, que ja fa anys que van començar; tot l'aprenentatge que van fer ha de servir per ara. Hi ha fòrums socials que ja fa dotze o tretze anys que van posar-se en marxa, però el fòrum ja ve d'un aprenentatge i d'una altra història anterior. I així anem aprenent, per anar mutant i adaptant-nos al que realment és necessari en cada moment. Hem de tenir clar que disposem d'opcions individuals per produir canvis, però que aquests han de passar pels col·lectius per tal de generar un impacte i perquè realment siguin útils per a la resta de la gent». (E. R. C.)

- A partir de l'aportació de la directora de la UNESCO sobre el fet de donar lucidesa a les preguntes que incomoden perquè ens sacsegen i fan que ens adonem de qui som i del nostre entorn, em qüestiono: quines són aquestes preguntes que ens incomoden i que potser ens fereixen? (A. Sendra)

«Crec que part de les preguntes que ens incomoden són les que qüestionen el veritable valor i el veritable sentit. On recolzem la vida? Què és el que de debò la sustenta? Què és el que li dóna sentit? Crec que aquestes són preguntes que ens incomoden existencialment. Després hi haurien totes les preguntes que ens incomoden referents a la sensibilitat social com, per exemple, quin sentit té que seguim tenint els pressupostos que tenim per a inversió en armament, en lloc de tenir pressupostos per a investigació científica amb mesures farmacològiques, mèdiques o tecnològiques? Crec que les preguntes que ens incomoden són les que han d'anar fent que ens plantejem quin sentit té que invertim en com matar amb més eficàcia en lloc de com generar vida i vetllar per la vida que existeix». (N. P. V.)

- Penso que una opció viable és l'Europa de les Nacions. Un segon pas seria que existís un govern de tot el món amb un grau d'humanisme. Però això quedarà per a no sé quin segle. (C. Riera)

«Em sembla que la Unió Europea també quedarà per al segle XXI. Evidentment, per poder parar els peus al capitalisme salvatge has de tenir una estructura política com més forta millor i seria ideal que fos la Unió Europea, però ho veig molt complicat perquè hi ha molts interessos, moltes històries en joc, moltes motxilles i molt pesades. Abans he dit que no havíem d'anar sols, que havíem d'anar en col·lectiu, però el tema és que la manera de formar el col·lectiu, per exemple, la manera de tornar a definir una classe social en la qual tots ens hi sentim representats i en la que junts puguem dibuixar un horitzó més o menys comú; és molt difícil, i s'ha de buscar una nova manera de construir-la perquè la que hi havia abans ja no ens val. És allò que ja no treballem tots en la mateixa fàbrica. Fins i tot, els instruments polítics que van sortir dels partits de masses i que han durat fins ara, ja no són ni de masses. I la terminologia "militant", de dogma i de creure-hi, ja ha passat a millor vida. Per tant, com tornar a definir el col·lectiu en el qual hi estiguem tots i junts puguem fer força i puguem tenir un projecte polític que sigui el que mani, que sigui el que pari els peus als altres interessos? Com articular aquest col·lectiu? Aquest és el problema i no ens valen les formes del segle XIX». (I. P. I.)

- És cert que els col·lectius i els moviments socials ja fa molts anys que treballem, moltes vegades a l'ombra. Molts cops us ha costat molt treure el cap, i ara, per desgràcia, aquesta crisi us ha donat una embranzida que a molts partits polítics els ha agafat desprevinguts. Sou conscients que aquest poder i aquesta embranzida que esteu agafant, els està generant problemes i actuaran en contra vostra? (R. Pruna)

«Quan parlem de moviments socials, i aquest és un debat que existeix també entre els teòrics, es parla de nous i de vells. Els moviments socials vells són els sindicats, etc. En el seu moment, quan es van crear els sindicats, també va haver-hi una sèrie de problemes i van patir una repressió dels poders polítics. Penso que una de les coses que fan els moviments socials és qüestionar permanentment el poder imperant i això és el que han de fer. Aquesta és una de les seves finalitats. A part de proposar alternatives, generen qüestionaments que fan que tothom s'hagi de ressituar. En un primer moment, hi ha reaccions de tota mena. Si seguim la lògica que la protesta porta a una reacció política i que la reacció política porta a una altra protesta, és com un cercle viciós que acaba amplificant la protesta i la reacció política. D'una o altra manera, els moviments socials o els responsables polítics han d'aconseguir trencar aquesta lògica perquè l'espiral a què condueix no acaba ni generant alternatives ni construint res». (E. R. C.)

- M'atreveixo a dir una paraula forta: "compassió". Si la compassió és una emoció dolorosa davant l'infortuni immerescut de l'altre, jo crec que ha de passar a ser una paraula forta perquè com diuen alguns autors, genera una ètica. Des d'aquesta ètica de la compassió es construeix una política, una

economia i una educació que té en compte aquells que pateixen un infortuni, les víctimes d'aquesta societat que abans potser no vèiem i que ara veiem, que abans no coneixíem i que ara sí que coneixem. Per tant, em sembla que la compassió hauria de ser una paraula forta perquè generaria canvi i transformació. (J. Cussó)

«Partint del que ara deia en Jordi Cussó, recupero les paraules d'un altre filòsof, Daniel Innerarity. En algun text de fa uns anys, deia que l'època dels revolucionaris ja havia passat, que ja havíem transformat el món i que ara venia l'època dels cuidadors. Hem de construir coses noves, però si en aquest procés no introduïm claus de "cuidar", claus de cura, no arribarem a un lloc gaire diferent. I això entronca perfectament amb aquesta clau de la compassió. Faig una crida a què en aquestes raons per a indignar-se hi hagi també tot allò del que no en tenim cura. Em remeto a la saviesa hebraica, "és que tal vegada sóc jo el guardià, el custodi del meu germà?" Doncs sí. El que haurem d'explicar és que sí, que som els custodis dels nostres germans». (N. P. V.)

«Tornant al tema de les paraules, penso que s'ha d'anar buscant les noves paraules, però sí tinc clar que no han de ser paraules líquides per a moments líquids sinó que han de ser paraules fortes per a moments forts, que requereixen un pes important i una intervenció important». (I. P. I.)

«A més de la compassió, afegiria una altra paraula que per a mi és molt important: "coherència". Penso que després de la indignació, la coherència és clau i la base de tot. Hem de gestionar la nostra indignació amb coherència». (E. R. C.)

- Jo afegiria una altra paraula: "miracle", perquè els poderosos entenguin que han d'obrir les portes. He parlat abans d'aquesta necessitat que es formi aquesta nova generació d'humilitat. Per exemple, un investigador perquè li surti bé la seva investigació ha de ser humil, ha de fer moltes proves, ha de fracassar i ha de repetir-la molts cops. Tant amb la política com amb l'economia es necessiten efectes immediats i no hi ha temps d'anar amb gaires floritures, i així ens van les coses i això porta dolor al món. Quan parlem d'indignació, parlem del dolor provocat per uns plantejaments econòmics que no funcionen. Som David davant de Goliat. I sabem que Goliat és potent, és fort, i és bo que hi hagin molts com David i que entre tots ofeguim Goliat. La majoria té una visió pessimista del món i això requereix molta paciència. Aquesta és una altra paraula que s'ha d'afegir a aquest elenc i donar-li un altre contingut. La "paciència" hauria de proporcionar un diàleg de pau. La compassió és saber donar la volta al que està atropellant-te per abraçar-t'hi i per fer-li canviar de forma de fer. La filosofia és aquest art de poder enfrontar-te amb les realitats convincents. Una altra paraula: "hermetisme". És necessari canviar això. Els

polítics són hermètics en el seus afers. (J. M. Forcada)

SOPAR HORA EUROPEA Llibres publicats

50 Sopars Hora Europea. Diàlegs de Cultura
Del 51 al 100 Sopars Hora Europea. Diàlegs de Cultura

Resums publicats

- 132 L'art de la mediació
- 133 Davant un rebrot selvàtic en la joventut?
- 134 Donar ànima als dibuixos
- 135 Turisme en clau de pau
- 136 Fer festa
- 137 La violència com a fascinació
- 138 Vers un nou concepte de la professió
- 139 Crear i conservar
- 140 La persona humana: un ésser racional i emocional
- 141 L'aigua, un bé escàs?
- 142 Diagnòstic de la democràcia
- 143 Un mestissatge cultural?
- 144 Plaure i complaure's en la família
- 145 Invertir en solidaritat
- 146 Sobren milions d'habitants...
- 147 Humor versus frivolitat
- 148 L'educació i la tecnologia al servei del desenvolupament humà
- 149 Nous objectius d'humanització hospitalària
- 150 Creativitat per donar qualitat a la vida
- 151 L'esport: del competir al compartir
- 152 Empresaris emprenedors
- 153 Noves addiccions
- 154 Errors i negligències humans
- 155 Música per... educar, guarir, guiar...
- 156 Es pot construir la pau. En complir-se 10 anys de la Carta de la Pau
- 157 La dona, promotora de noves actituds
- 158 Infants superdotats. Es fan o neixen?
- 159 Llibertat coresponsable
- 160 La casa, espai per viure i per conivure
- 161 Alliberar la poesia
- 162 Barcelona, ciutat intercultural
- 163 Biotecnologia i alimentació
- 164 Soledat i silenci, brúixola de l'existència
- 165 Educar els sentiments
- 166 Habitatges sense barreres

- 167 Crisi d'autoritat, crisi de poder
- 168 Viure sense ressentiments
- 169 I després de la teleporqueria, què?
- 170 Conduir, una qüestió d'aptitud o d'actitud?
- 171 Civisme al segle XXI, el repte de conviure
- 172 Redescobrir les capacitats de la vellesa
- 173 Els joves, cap a una nova sociabilització
- 174 On són els savis d'avui?
- 175 El repte de la seguretat viària
- 176 L'assetjament moral
- 177 Escoles mixtes de pares i fills
- 178 La vida en positiu
- 179 Malalts pels diners?
- 180 La fragilitat de l'amistat
- 181 El plaer de tenir temps
- 182 Xina 2008
- 183 Desarmar la història
- 184 Parlem de la preadolescència
- 185 Somniar: font de creativitat
- 186 Adultesa amb harmonia
- 187 Entusiasmar per ensenyar..., entusiasmar per aprendre
- 188 Majories i minories en la convivència democràtica
- 189 Tenir consciència del propi cos
- 190 Interreligiositat, un fenomen dels nostres dies
- 191 La qualitat en la comunicació
- 192 Actituds i valors davant la crisi
- 193 La transversalitat dels valors
- 194 Els límits dels mitjans de comunicació
- 195 Idolatries del segle xxi
- 196 Intel·ligència espiritual
- 197 Nou model social. Claus d'interpretació
- 198 Diàlegs creadors de cultura
- 199 Els rumors, llavor de desconfiança
- 200 Conciliació i coresponsabilitat a la llar
- 201 La riquesa de la diversitat
- 202 Voluntariat en temps de crisi
- 203 De la queixa a la proposta
- 204 Decideix-te a decidir
- 205 Més enllà de la família: comunitats adultes
- 206 L'alegria com a antídoto del ressentiment social
- 207 La creativitat, una eina davant la incertesa
- 208 De competir a compartir?